

Крисоватий Андрій Ігорович

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА

Підручник

Київ – 2026

Рекомендовано до друку Вченою радою Західноукраїнського національного університету та затверджено як підручник для студентів та слухачів закладів вищої освіти (протокол № 3 від 29.10.2025).

Рецензенти:

Єфименко Тетяна Іванівна – доктор економічних наук, професор, академік НАН України, Заслужений економіст України, президент Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління».

Крупка Михайло Іванович – доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка.

Пацкан Валерій Васильович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, Голова рахункової палати України (2018-2023 рр.), Народний депутат України VII та VIII скликань, професор Ужгородського національного університету.

Крисоватий А.І.

К 82 **Фіскальна політика. Підручник.** – К.: Видавничий центр “Кафедра”, 2026. – 400 с.

ISBN 978-966-2711-91-2

Підручник «Фіскальна політика» комплексно розкриває сутність, природу, цілі та інструменти державного впливу на економіку через систему доходів, видатків, державного боргу і офіційних трансфертів.

У підручнику систематизовано наукові підгрунття і базові теоретичні підходи до фіскальної ролі держави, починаючи від класичних концепцій до сучасних модерних моделей макроекономічного регулювання. Детально охарактеризовано структуру державних доходів, механізми оподаткування та їхній вплив на економічну активність суб'єктів господарювання. Особлива увага приділяється видаткам держави, їхній класифікації, ефективності та ролі в забезпеченні безпековості, оборони, стійкості, фінансуванні суспільних благ і національних пріоритетів.

Підручник висвітлює баланс між фіскальною стійкістю, стабільністю, державними запозиченнями і економічним зростанням, зайнятістю та фіскальними розривами і обмеженнями фіскальної політики.

Значний блок присвячено фіскальним правилам, борговій стратегії та управлінню фіскальними ризиками в умовах геополітичної турбулентності і макроекономічної нестійкості

Окремі розділи окреслюють міжнародний аспект геофіскальної політики та практику наднаціональних інтеграційних об'єднань. Показано роль фіскальної політики у реагуванні на кризи, включно з воєнними, фінансовими та енергетичними потрясіннями.

Підручник містить інструментарій аналізу фіскальної ефективності й методи оцінювання результативності фіскальних рішень.

Видання завершується узагальненням сучасних модерних трендів фіскального управління та перспектив трансформації публічних фінансів в умовах глобальних невизначеностей і нових реалій світосприйняття.

УДК 336.02(075.8)

ISBN 978-966-2711-91-2

© Крисоватий А.І., 2026

© Видавничий центр “Кафедра”, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.	8
ТЕМА 1. НАУКОВА ПАРАДИГМА ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	13
1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.	13
2. СКЛАДОВІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.	21
3. КЛАСИЧНА ТА НЕОКЛАСИЧНА ДОКТРИНИ ФІСКАЛЬНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ.	31
4. KEYНСІАНСЬКА ТЕОРІЯ ФІСКАЛЬНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ.	41
5. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ НАУКИ.	45
6. ОСНОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.	55
<i>Терміни і поняття:</i>	71
<i>Питання для перевірки знань і самоконтролю:</i>	72
ТЕМА 2. ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ	73
1. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВИ.	73
2. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.	81
3. РЕГІОНАЛЬНА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА.	92
4. ЕФЕКТИВНІСТЬ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.	103
<i>Терміни і поняття:</i>	109
<i>Питання для перевірки знань і самоконтролю:</i>	109
ТЕМА 3. НАПРЯМКИ І ФОРМИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.	111
1. ДИСКРЕЦІЙНА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА.	111
2. НЕДИСКРЕЦІЙНА (АВТОМАТИЧНА) ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ВМОНТОВАНІ СТАБІЛІЗАТОРИ.	120
<i>Терміни і поняття:</i>	126
<i>Питання для перевірки знань і самоконтролю:</i>	126
ТЕМА 4. ДЕРЖАВНІ ВИДАТКИ ТА ВИДАТКИ БЮДЖЕТІВ ДЕРЖАВИ	127
1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ.	127
2. КЛАСИФІКАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ.	133
3. РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ У РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІКИ.	139
4. ДЕРЖАВНІ ЗАКУПІВЛІ ТА ЇХ ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ.	141
5. ТРАНСФЕРТНІ ПЛАТЕЖІ.	149
<i>Терміни і поняття:</i>	156
<i>Питання для перевірки знань і самоконтролю:</i>	156
ТЕМА 5. ДОХОДИ ДЕРЖАВИ І ДОХОДИ БЮДЖЕТІВ ДЕРЖАВИ У ПРОСТОРІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	158
1. ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВИ І ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ДЕРЖАВИ.	158
2. КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СТРУКТУРА ДОХОДІВ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ.	169

3. НЕПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ДО ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ ДЕРЖАВИ..	176
4. ДОХОДИ ВІД ОПЕРАЦІЙ З КАПІТАЛОМ.	180
5. ОФІЦІЙНІ ТРАНСФЕРТИ В СИСТЕМІ ДОХОДІВ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ..	182
6. ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ ДЕРЖАВИ..	186
7. ДОХОДИ ЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ПОЗАБЮДЖЕТНИХ ГРОШОВИХ ФОНДІВ ДЕРЖАВИ.	191
<i>Терміни і поняття:</i>	197
<i>Питання для перевірки знань і самоконтролю:</i>	197
ТЕМА 6. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДВАЛИНИ ОПОДАТКУВАННЯ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ	199
1. ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ФЕНОМЕН ДЕРЖАВИ..	199
2. ПОДАТКИ ЯК СУСПІЛЬНО-СОЦІАЛЬНА ДЕФІНІЦІЯ.	204
3. ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ ЯК ПРАКТИЧНИЙ ПРОЯВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ..	211
4. СПЕЦИФІЧНА СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ФОРМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.	219
5. ФОРМИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ.	230
6. ЦІЛІ ТА МЕТОДИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ..	232
<i>Терміни і поняття:</i>	236
<i>Питання для перевірки знань і самоконтролю:</i>	236
ТЕМА 7. ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ І ДЕРЖАВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ	238
1. ПОЗИКОВІ ФІНАНСИ У ФІСКАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ ДЕРЖАВИ.	238
2. КОНЦЕПТУАЛЬНА ПРИРОДА ДЕРЖАВНОГО БОРГУ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ..	243
3. СУТНІСТЬ І ВИДИ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ.	251
4. МУНІЦИПАЛЬНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ..	261
5. МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ.	266
<i>Терміни і поняття:</i>	273
<i>Питання для перевірки знань і самоконтролю:</i>	273
ТЕМА 8. ФІСКАЛЬНІ РИЗИКИ ТА ФІСКАЛЬНА СТІЙКІСТЬ: МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ	275
1. ПОНЯТТЯ «ФІСКАЛЬНІ» РОЗРИВИ І ФІСКАЛЬНІ РИЗИКИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ, СТРУКТУРА ТА ЗНАЧЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІСКАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ.	275
2. ПОКАЗНИКИ ТА ІНДИКАТОРИ ФІСКАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ: БОРГОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ, ПЕРВИННИЙ ДЕФІЦИТ, ВІДНОШЕННЯ ДОХОДІВ ДО ВВП.	301

3. МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ОЦІНКИ ФІСКАЛЬНИХ РИЗИКІВ У ПЛОЩИНІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ І ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ (DEBT SUSTAINABILITY ANALYSIS, STOCHASTIC DEBT PROJECTIONS).	305
4. ІНСТРУМЕНТИ МІНІМІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНИХ РИЗИКІВ: ФІСКАЛЬНІ ПРАВИЛА, РЕЗЕРВНІ ФОНДИ, ДОВГОСТРОКОВЕ БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ.	312
5. ВОЄННІ ВИТРАТИ: ПРІОРИТЕТИ ВИЖИВАННЯ ДЕРЖАВИ І ФІСКАЛЬНІ ДИСБАЛАНСИ.	322
<i>Терміни і поняття:</i>	331
<i>Питання для перевірки знань і самоконтролю:</i>	331
ТЕМА 9. ГЕОФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА: МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ	333
1. ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФІСКАЛЬНУ ПОЛІТИКУ.	333
2. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА.	335
3. ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ГЛОБАЛЬНІ ФІНАНСОВІ РИНКИ.	339
4. МІЖНАРОДНІ ФІСКАЛЬНІ СТАНДАРТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ФІСКАЛЬНУ ПОЛІТИКУ.	341
5. ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ОБ'ЄДНАНИХ ПОЛІТИЧНИХ І ЕКОНОМІЧНИХ СОЮЗІВ РІЗНИХ ДЕРЖАВ.	345
<i>Терміни і поняття:</i>	348
<i>Питання для перевірки знань і самоконтролю:</i>	349
ТЕМА 10. МОДЕРНА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА	350
1. КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЯ У ФІСКАЛЬНУ ПОЛІТИКУ.	350
2. РОЛЬ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ДОСЯГНЕННІ БАЛАНСУ МІЖ ЕКОНОМІЧНИМ ЗРОСТАННЯМ І ЗБЕРЕЖЕННЯМ ДОВКІЛЛЯ.	359
3. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ: Е-ПОДАТКИ, ФІНТЕХ У БОРГОВИХ ФІНАНСАХ, Е-БЮДЖЕТ І BIG DATA У ФІСКАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ.	371
4. КВАНТОВА ЛОГІКА У ФІСКАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ.	384
<i>Терміни і поняття:</i>	393
<i>Питання для перевірки знань і самоконтролю:</i>	393
ЛІТЕРАТУРА	395